

УДК 811.161

UDC

DOI: 10.17223/18572685/68/13

Назви за основні фарби у лексично-семантичному полі фарби руского мови*

М. Фейса

Університет у Новим Садзе

2 Др Зорана Діндіча, Нови Сад, 21000, Сербия

E-mail: fejsam@gmail.com

Абстракт

Главні цілі того вивчення представляє основних колористичних термінів у лексично-семантичному полі фарби бачко-сримскей русинскей (рускей) хроматскей термінології, хтора по тепер не пречована у славистики. Руски еквіваленти за основні фарби хтори розликує Брент Берлін і Пол Кей у своїм ділі *Терміни за основні фарби: їх універзалносць і еволюція (white, black, red, green, yellow, blue, brown, purple, pink, orange, gray) біла, чорна, червена, жовта, жовта, біла, браун, лілова, цюлова, помаранчевова/помаранджевова і шива*; еквіваленти жовта і помаранчевова характеристичні за жителях Руского Керестура, док еквіваленти жовта і помаранджевова характеристичні за жителях Коцура. Вивчованці корпус углавним творя Сербско-руски словник і Руско-сербски словник. Аналіза указала же те терміни за основні фарби часто поклопую у двох генетски зродних мовах як цю те руски і сербски, але єгзистую і велі сущин розлики. Руска лексема *біла* у сербским мови ма еквіваленти *біла* і *плава*, а руска лексема *білава* у сербским мови ма еквіваленти *плава* і *седа* кед те меню власи або брада. Существує даскельо случай кед приметнік хтори преноши дату фарбу необхідні у єдним мови, але не і у другим випитованим мови (напр. рус. *цибуля* : серб. *црни лук*; рус. *жовта пасуля* : серб. *боранија*). Векшин хроматских понять славянского походження (**бель* > *біла*, **чърнь* > *чорна*, **сивъ* > *шива*, **зелень* > *жовта*, **жлъть* > *жовта/жовта*) але те позички те частейше хасную за ниянсованє, напр. *азурна*, *тегет*, *аквамарин*, *тиркізна* остатніх деценийох; даєдни з нїх

* Робота настала як результат проєктів Меншински мови і літератури у АП Войводини – семиотичні і культурні ресурси у вибудові етнічного ідентитету [Minority Languages and Literatures in AP Vojvodina – Semiotic and Cultural Resources in the Construction of Ethnic Identity] і вивчованє і розвій функціональних сферох руского мови оможлівєні зоз доставаньом ІСО кода RSK [Research and Development of the Functional Spheres of the Ruthenian language Enabled by Obtaining the ISO Code RSK], хтори финансиє Покраїнски секретариат за високе освітанє і наукововивчованцю діялносць АП Войводини.

оставаю непроменени, напр. *блонд, браон, драп, крем, бежи* у руским и у сербским, а *лила* и *розе* лєм у сербским. Лексема *боја* у обидвох вигледованих славянских языкох не славянского походзеня; лексема *боја* у сербским языку походзи зоз турского языка (тур. *boya*), а лексема *фарба* у руским языку (як и у сербским кед ше поняче одноши на неязычни ентитети) немецкого походзеня (нем. *farbe*).

Ключни слова: лексично-семантичне польо фарби, славянска хроматска терминология, Берлин-Кейова теория, термини за основни фарби, пожички, руски язык.

Основные термины цвета в лексико-семантическом поле цвета в русинском языке*

М. Фейса

Университет г. Новый Сад

Сербия, 21000, г. Новый Сад, ул. З. Диндича, 2

E-mail: fejsam@gmail.com

Авторское резюме

Основная цель настоящего исследования – представить основные цветотермины в лексико-семантическом поле цвета бачковско-сремской русинской (русинской) хроматической терминологии, которая до сих пор не изучалась в славистике. Русинские эквиваленты основных цветовых терминов, выделенных Брентом Берлином и Полом Кеем в их работе «Основные цветовые термины: их универсальность и эволюция» (white, black, red, green, yellow, blue, brown, purple, pink, orange, gray), била, чарна, червена, желена, жовта/жолта, белава, браон, лилова, целава, помаранчецова/помаранджецова и *шива*; эквиваленты *жовта* и *помаранчецова* характерны для жителей Руского Керестура, тогда как эквиваленты *жолта* и *помаранджецова* характерны для жителей Коцура. Исследовательский корпус в основном состоит из следующих словарей: Сербско-руски словник и Руско-сербски словник. Анализ показал, что основные термины цвета часто совпадают в двух генетически родственных языках,

* Работа настала як резултат проектох Меншински язики и литературы у АП Войводины – семиотични и културни ресурси у вибодови етнічного идентитету [Minority Languages and Literatures in AP Vojvodina – Semiotic and Cultural Resources in the Construction of Ethnic Identity] и Вигледованє и розвој функционалних сферох руского языка оможлівени зоз доставањом ИСО кода RSK [Research and Development of the Functional Spheres of the Ruthenian language Enabled by Obtaining the ISO Code RSK], хтори финансиє Покраїнски секретариат за високе образование и наукововигледовацку діялносц АП Войводины.

таких как русинский и сербский, но есть много важных различий. Русинская лексема *била* имеет эквиваленты *бела* и *плава* в сербском языке, а русинская лексема *белава* имеет эквиваленты *плава* и *седа* в сербском языке при названии волос или бороды. Есть несколько случаев, когда прилагательное, передающее данный цвет, необходимо в одном языке, но не в другом исследуемом (например, русинское *цибуля*: серб. *црни лук*; русин. *желена пасуля*: серб. *боранија*). Большинство хроматических терминов имеют славянское происхождение (**бель* > *била*, **чърнь* > *чарна*, **сивъ* > *шива*, **зелень* > *желена*, **жль* > *жолта/жовта*), но заимствования все чаще используются для уточнения нюансов, например *азурна*, *тегет*, *аквамарин*, *тиркизна*, в последние десятилетия; некоторые из них остаются неизменными, например *блонд*, *браон*, *драп*, *крем*, *бежи* и *окер*, на обоих языках, а *лила* и *розе* – только на сербском. Лексема *цвет* в обоих исследованных славянских языках не славянского происхождения; лексема *боја* в сербском языке происходит из турецкого языка (тур. *boya*), а лексема *фарба* в русинском языке (а также в сербском, когда термин относится к неязыковым объектам) имеет немецкое происхождение (нем. *farbe*).

Ключевые слова: лексико-семантическое поле цвета, славянская хроматическая терминология, теория Берлина–Кея, основные термины цвета, заимствования, русинский язык.

Basic colour terms in the lexical-semantic field of colour in the Rusin language*

M. Fejsa

Univerzitet u Novim Sadze

2 Dr Zorana Djindjiča, Novi Sad, 21000, Serbia

E-mail: fejsam@gmail.com

Abstract

The main goal of this research is to present basic colour terms in the lexical-semantic field of colour of the Bačka-Srem Rusin (Ruthenian) chromatic terminology,

* Робота настала як результат проектх Меншински язики и литературы у АП Войводини – семиотични и културни ресурси у вибодови етнічного идентитету [Minority Languages and Literatures in AP Vojvodina – Semiotic and Cultural Resources in the Construction of Ethnic Identity] и Вигледованє и розвой функционалних сферах руского языка оможлівени зоз доставањом ИСО кода RSK [Research and Development of the Functional Spheres of the Ruthenian language Enabled by Obtaining the ISO Code RSK], хтори финансиє Покраїнски секретариат за високе образование и наукововигледавацку діялносц АП Войводини.

which has not been studied in Slavic studies so far. Rusin equivalents to the basic colour terms distinguished by Brent Berlin and Paul Kay in their work *Basic Color Terms: Their Universality and Evolution* (white, black, red, green, yellow, blue, brown, purple, pink, orange, gray) are *bila*, *čarna*, *červena*, *žel'ena*, *žovta/žolta*, *belava*, *braon*, *lilova*, *celova*, *pomarančecova/pomarandžecova* and *šiva*; the equivalents *žovta* and *pomarančecova* are characteristic for the inhabitants of Ruski Krstur whereas the equivalents *žolta* and *pomarandžecova* are characteristic for the inhabitants of Kucura. The research corpus is mainly composed of *Serbian-Ruthenian Dictionary* and *Ruthenian-Serbian Dictionary*. The analysis has shown that the basic colour terms often coincide in two genetically related languages such as Rusin and Serbian but there are many important differences. The Rusin lexeme *bila* has the equivalents *bela* and *plava* in Serbian, and the Rusin lexeme *belava* has the equivalents *plava* and *seda* in Serbian when naming hair or beard. There are several cases when an adjective that conveys a given colour is necessary in one language but not in the other (e.g. Rusin *cibul'a* : Serbian *crni luk*; Rusin *žel'ena pasul'a* : Serbian *boranija*). Most of the chromatic terms are of Slavic origin (**belъ* > *bila*, **čъrnъ* > *čarna*, **sivъ* > *šiva*, **zelenъ* > *žel'ena*, **žltъ* > *žolta/žovta*) but loanwords have been increasingly used for nuanced purposes, e.g. *azurna*, *teget*, *akvamarin*, *tirkizna* in recent decades; some of them remain unchanged, e.g. *blond*, *braon*, *drap*, *krem*, *bež* and *oker* in both languages, and *lila* and *roze* only in Serbian. The lexeme *colour* in both researched Slavic languages is not of Slavic origin; the lexeme *boja* in the Serbian language originates from Turkish (Turkish *boya*), and the lexeme *farba* in Rusin (as well as in Serbian when the term refers to non-linguistic entities) is of German origin (German *farbe*).

Key words: lexical-semantic field of colour, Slavic chromatic terminology, Berlin-Kay theory, basic colour terms, loanwords, Rusin language.

Увод

Хроматскеј лексике у руским језику (у бачко-сримскеј варијанти русинског језика) не пошвећована окремна увага. Можемо повесц же хроматска лексика у одредзеној мири обробена у капиталних лексикографских ділох – двотомним *Сербско-руским словніку* [8; 9] и єднотомним *Руско-сербским словніку* [11]. За потреби тих словнікох анализована најширша јазична материя. У словнікох ше находза и одредніци зоз прикладами, колокацијама и фразеологійним варазми хтори укључую и назви за фарби у руским и сербским језику. Попри Јулијана Рамача, Михайла Фейси, Гелени Медєши (у обидвох словнікох) и Оксани Тимко Дітко (у другим наведзеним) хроматскеј лексике одредзена увага пошвећена и у даскеліх авторских роботах. Розпатрајуци рижни правописни проблеми, Гелена Медєши ше огляд-

ла и на векше число лексемох хтори преноша ниянси дзепоедних основних фарбох [4; 5]. Рамач Юлиан даєдни назви за одредзени фарби дотхнул у своїх розпатраньох о прикметнікох [10]. Михайло Фейса єдну свою роботу пошвецел хроматскей терминології, намагаючи ше утвердзиц основни инвентар лексемох зоз хторима ше меную фарби у руским язiku и систематизовац руску хроматску терминологию, хтору слависти у славистики вообщє не спатрали [17]. У тей роботі автор жада поровнац хроматску терминологию руского язика зоз хроматскима терминологиями тих язикох хтори у одредзених историйних периодах були у длугим контакту зоз руским язиком. То ше окреме одноши на сербски и мадярски язык. По розпад Австро-Угорскей 1918. року службени язык Руснацом бул мадярски язык, а од того року по нєшка (з кратшу прерву под час Другей шветовой войны) то бул сербски язык. Же на руску хроматску терминологию маю уплїв и други язики указує и податок же лексема/меновник за фарбу у руским язiku немецкого-германского походзєня (рус. *фарба* < нем. *farbe*).

Тото виглєдованє у сущноци представя предлуженє виглєдованьох хроматскей терминології у язикох швета, хтори розпочали Брент Берлин и Пол Кей зоз своїм ділом *Термини за основни фарби: Їх универзалносц и еволуция* [16]. Авторе, глєдаючи язични универзалиї, до инвентару основних фарбох дошли так же од жридлових бєшєднікох дзєведзешат осєм рижних язикох вимагали менованє розличних фарбох зоз таблїчки фарбох Генрия Мансєла [19]. По Берлинови и Кейови язики свою хроматску терминологию розвиваю зоз стану у хторим ше находзє лєм два основни хроматски термини. Тот стан ше розвива и приходзи по стан у хторим ше видзєлюю максимално єденац фарби. Авторе аж запровадзєли и гєрархию фарбох – кєд даєден язык ма два термини за основни фарби, то буду *била* и *чарна* (англ. *white, black*); кєд даєден язык ма три термини за основни фарби, то буду *била*, *чарна* и *червена* (англ. *white, black, red*); кєд даєден язык ма штири термини за основни фарби, то буду *била*, *чарна*, *червена* и або *желєна* або *жовта* (англ. *white, black, red, green/yellow*); кєд даєден язык ма пєйц термини за основни фарби, то буду *била*, *чарна*, *червена*, *желєна* и *жовта* (англ. *white, black, red, green, yellow*) итд.; други фарби: *бєлава*, *браон* и *помаранчєцова* и/або *лилова* и/або *цєлова* и/або *шива* (англ. *blue, brown, orange/pink/purple/gray*). Попри утвердзованя єденац основних фарбох Берлин и Кей як язичну универзалию, на основи виглєдованя коло сто културох, утвердзєли и сєдєм фази їх наставаня. У першєй фазі розвою, по авторох, єден язык ма найменєй два фарби и то *била* и *чарну*; у другєй *червену*; у трєцєй *желєну* або *жовту*; у штвартєй *жовту* або *желєну*; у пиятєй

белава; у шестей *браон*; у седмей *лилову* або *целову* або *помаранчецову* або *шиву* [16: 7]. Назви за основни фарби, по Берлинови и Кейови, требали би буц єдноморфемни и немотивовани. За розлику од напр. анґлийского языка у хторим основа словох хтора означує фарбу єднака прикметніку у цалосци, у руским и вообщє у славянских языкох, у сущносци ані нет єдноморфемних терминох за фарби, понеже ше на основу прикметніка вше додаваю законченя за род. Заш лєм, за термини основних фарбох будземе тримац гевти прикметніки хтори формовани лєм зоз основни прикметніка и одредженого законченя за род. Кед же даєдни прикметніки маю ещи даєден афикс, тоти прикметніки не третираме як примарни основни фарби понеже неспорне же вони резултат познейшого розвою [17: 310–311]. Цо ше дотика примени критериюма немотивованосци, одредзованє (не)мотивованосци у даєдних случайох дискутабилне. То ше напр. одноши на хроматски термини *vörös* у мадярским языку (тото слово инкорпороване до руского презвиска мадярского походзєня *Вереш* [3; 14]) и *червена* у руским языку хтори мотивовани; мадярски термин походзи од меновніка *vér* «крв» [15], а руски термин од меновніка *черв* «црв» хтори зачувани у меновнику *червоточ* [9: 824]. И попри тим же тоти прикметніки у одредженой мири процивслоvia твердзєньом Берлина и Кея у поглядзе наставаня терминох за основни фарби, треба визначиц же бешедніки руского языка кед хасную прикметнік за червену фарбу (*червени*) цалком страцели зоз видогляду вязу зоз меновником за хтори можеме повесц же ше уж находзи у фонду архаичних словох. Без огляду на тото же як ше наведзени прикметніки третираю, чи як часц критикох универзалистох чи як час критикох релятивистох [2], ми оставаме на становиску же у вигледованю тей файти барз хасновите рушиц од єдного инвентару фарбох хторого у науки провадзи солидна аргументация.

Як еквиваленти за назви основних фарбох у анґлийским языку (по Берлинови и Кейови: *white, black, red, green, yellow, blue, brown, purple, pink, orange, gray*) зяваю ше назви шлїдуючих основних фарбох у руским языку: *била, чарна, червена, желєна, жовта/жолта, белава, браон, лилова, целова, помаранчецова/помаранджецова* и *шива*. Дублети *жовта* и *жолта*, односно *помаранчецова* и *помаранджецова* одноша ше на лексични вариянти хтори Руснаци хасную у двох найвекших населєньох у хторих жию. Назви *жовта* и *помаранчецова* характеристични за жительох Руского Керестура а назви *жолта* и *помаранджецова* характеристични за жительох Коцура [12: 352]. Видзелени назви основних фарбох у руским языку будземе у тей тоботи анализовац спрам предпоставеной хронології наставаня, на хтору указую и резултати вигледованя Кароля Гаданїя. Гаданї

заклучує же у праславянскім мові не існувало вельке число прикметнікох хтори означовали фарби понеже у старославянскім мові і старей літэратуры восточнаславянскіх і южнаславянскіх мові. Од єдэнца тэрмінах за асновні фарбы у рускім мові пайца маю контінуітэт од праславянскага перыяду: **belъ* «білі», **čьrnъ* «чарні», **zelenъ* «жэлэні», **žltъ* «жолці/жовці», **sivъ* «шіві». Попры нїх у праславянскім перыядзе хасновані і прыкметнікі медзі хторіма дзепоедні не зачувані у рускім мові, або вименэлі значэнэ: **blědъ* «бляді», **modrъ* серб. «модар», рус. «цмобелаві», **rudъ* серб. «руд», рус. «чэрвенкасті», **rdjavъ* серб. «рїђ», рус. «ардзаві/», **sědъ* серб. «сед», рус. «шіві», **sinъ* серб. «сіні», рус. «белаві» [18: 21]. Другі хроматскі прыкметнікі (окрэме прыкметнікі зоз хторіма ше одредзую фарбы зоз шэстэй і седмэй фазі іх наставаня по Берлінові і Кейові – *браон, лілова, цэлова, помаранчэцова/помаранджэцова, шівя*) у інвентарох славянскіх мові насталі у познэйшым перыядзе развою або су прэвжаты зоз другіх, неславянскіх мові.

Метадологійні прыступ гү выгледованню

Прыклады ўключэні до робы эксцэпціравані зоз найшыршэй мові грады. *Сербско-рускі словнік* і *Руско-сербскі словнік* [8; 9; 11] ўключэлі шыцку існуюцую літэратуру абявену на рускім мові до 2010. року і прэставяю найлэпшы лексікаграфскі дїла бачко-срїмскэй варыянті русінскага мові, адносна южнорусінскай варыянті заступеней у Сербіі і Гортатскэй. У тых найобсяжнэйшых словнікох рускага мові абэзпечэні чїслэні прыклады і выразі зоз рускага мові, як і адвїтуюці эквівалэнті у першым случаю на релатіі сербскі – рускі а ў другім случаю на релатіі рускі – сербскі, цо потвэрдзую і рэцэнзэнті проф. др Гортана Вуковїч, проф. др Алэксандэр Д. Дулічэнка і проф. др Богалюб Станковїч, як і фахово совїтнікі у робы на Словніку і Картотэкі проф. др Мітар Пешікан, проф. др Слободанка Бошков і проф. др Гортана Іовановїч.

Попры тых жрыдох, за аналізу хроматскай тэрміналогіі хтора вязана за асновні фарбы у рускім мові хасновалі змэ і релэвантну літэратуру абявену по абявїванню *Руско-сербскага словніка* 2010. року. З тей літэратуры трэба вїзначїц сэт од пайцох кнїжкох Гэлэні Мэдэшовей у хторых окрэме значні статї «Белава дзівка» [4: 46–48] і «Офарбэнэ зоз словамі» [5: 50–51]. За вїводзэнэ заклучэнёх о адношэнёх на плану хроматскай тэрміналогіі у славянскіх мові консултовалі змэ адвїтуюцую літэратуру хтора ше адношы на лексічна-сэмантїчнэ польо фарба у славянскіх мові.

З оглядом на то же слово *фарба* жэнскага роду (як і у сербскім мові *боја*), назві за фарбы будзэмэ наводзіц зоз прыкметнікамі у жэнскім

роду. То ше, розумліве, не одноши на *браон* фарбу хтора ґерманского походзєня и хтора у руским и у сербским прилапєна як нєпрємєнлїва. Интересантне же и лексема хтора ше хаснує як обща назва за шицки фарби, як у сербским так и у руским языку, не лєм женского роду але и нєславянского походзєня. У сербским языку лексема *боја* походзи зоз турского языка (од тур. *boya*) [20: 143], а у руским языку лексема *фарба* ґерманского походзєня (од нєм. *Farbe*) [7: 188]. Зявйованє лексеми *фарба* ше толкує з приходом Нємцох до Бачки на концу 18. и на початку 19. вика, хтори у привредним поглядзе були розвитши. Цо ше дотика жридловей, славянскей лексеми, хтора дакеди прєношєла тото значєнє, вона ше уключєла до рошлїнскей терминології и дала мєновніки *квиток* (мнж. *квитки*, *квице*) и *квет* (мн. *квєце*). Жридлове значєнє зачуванє у даєдних славянских языкох, напр. *цвет* русийским и *цвят* у болгарским [6]. У габи анґлицизмох хтора заплєсла руски язык на початку 21. вика зявєла ше и лексема *колор* (< анґл. *colo(u)r*); мєновнік *колор* прємєнлїви а цо ше дотика його хаснованя хаснує ше як обща назва за шицки фарби (углавним у синтаґми *ТВ у колору*).

Кєд слово о наводзєню фреквєнтних виразох або колокацийох зоз *Сербско-руского словніка* [8; 9] и *Руско-сербского словніка* [11] у хторих ше назви фарбох находза у хлопским або стрєднім роду, вони буду прєберани у тим роду у хторим и служа як илустрация за хаснованє одредзєнєй фарби.

У роботи хасновани и слїдуюци скрацєня за языки: *анґл.* – за анґлийски, *нєм.* – за нємєцки, *рус.* – за руски, *серб.* – за сербски, *тур.* – за турски.

Заступєнось назвох за основни фарби у виглєдовацким корпусу

И попри критикох универзалистох од рєлативистох [2: 223–225] ми тримаєм же рушиц у виглєдованю од єдєнац основних фарбох вигоднє и же прєдставя рєлєвантну основу за поровнованє хроматскей терминології у рижних языкох.

Прєдставянє хаснованя назвох за основни фарби у руским языку у тим поглавю тиж базуєм на Берлин-Кєйовєй теорії [16: 7]. У складу зоз прєдпоставлєним фазами наставаня основних фарбох и ми термини за основни фарби у руским языку прєдставямє по гипотєтичним порядку наставаня. То причина же у анализи рушамє од *билєй*, прєйґ *чарнєй*, *чєрвєнєй*, *жєлєнєй*, *жовтєй/жолтєй*, *бєлавєй*, *браон*, *лиловєй*, *цєловєй*, *помаранчєцовєй/помаранджєцовєй* по шиву.

1. Бил. Билу фарбу стрєтамє напр. у били *швєт* : бєли *свєт*; чарнє на билим : црнє на бєлом. Обачуємє же ше як єквивалєнти за руски

прикметнік *била* у сербским языку зявяю, попри *бела*, и прикметнікі *плава* (*блонд*) [17: 312] и *седа* (оп. *шива* у часци 11).

У шлїдуючих прикладах лексема *била* у синонимским одношеню зоз лексему *седа*: *били власи* : *седе косе*; *била брада* : *седа брада*.

Кед слово о *сейкастих*, *блядих*, *блонд* власох младей особи, у сербским языку еквиваленти *плава*, *светла* або *блонд*, напр. *дзивче зоз билима власами* : *девојчица плаве косе*. Прикметнік *блонд* у обидвох языкох представя пожичку зоз англійского языка и непроменліви є.

2. Чарна. Чарну фарбу стретае напр. у чарни як угель (*углє, галка*) : *црн као гавран* (*угљен*); *облєчиц* (*завиц*) *дакого до чарного* : *завити некога у црно*.

Лєм у фігуративним значеню, зоз меновніками хтори знача дацо недобре и неґативне, можу ше у руским языку як еквиваленти за сербски прикметнік *црна* зявиц и други прикметнікі. Наприклад: *црни човече* : *нещесни чловече*; *црни грех* : *вельки* (*чежки*) *грех*; *црна беда* : *велька беда*.

Додайме же назви *црни лук*, як и *бели лук*, у руским языку не уключую дотичну фарбу понеже їх прекладни еквиваленти окремни лексеми – *цибуля* и *цеснок*.

3. Червена. У векшини случайох за фарбу *червена* еквивалент у сербским языку *црвена*, алє у даскелїх случайох и *румена*. Наприклад: *червена крев* : *црвена крв*; *червена ружа* : *црвена ружа*; *Червени криж* : *Црвени крст*; *червени ліца* : *румени образи*; *твар му червена як яблуко* : *лице му је румено као јабука*.

Одвитуюци прикметнікі за *румена* у руским языку, у зависносци од контексту, попри *червена*, и *червенкаста* и, евентуално, *целова*.

4. Желєна. Скоро у шицких зазначених прикладах за лексему *желєна* еквивалент у сербским языку *желєна*. Наприклад: *желєна трава* : *зелена трава*; *желєна поверхносц* : *зелена површина*; *желєна овоц* : *зелено воће*; *желєни очи* : *зелене очи*; *желєни од єду* (*гнїву*) : *зелен од їеда* (*љутине, беса*); *ти ещи желєни* : *ти си још зелен*.

Прикметнік *желєна* у руским языку додава ше ґу меновніком *пасуля* и *ящурка*. Одвитуюци поняца у сербским языку за еквивалент маю єдну лексему – *боранија* за *желєна пасуля* а *зелембаћ* за *желєна ящурка*.

5. Жолта/Жовта. У велькей векшини прикладах за *жолту/жовту* фарбу еквивалент *жута*. Наприклад: *жолта маїца* : *жута мајица*; *жолти лимун* : *жути лимун*; *жолта раса* : *жута раса*; *жовта преса* : *жута штампа* [13: 73].

6. Белава. У векшини прикладах *белава* ше находзи у еквивалентним одношеню зоз *плава*. Наприклад: *белаве небо* : *плаво небо*; *белаве морїо* : *плаво море*; *белави каменок* : *плавi камен*; *белава крв* : *плава крв*.

Даєдни приклади указую на шветлейшу (рус. *ясна*) або цмейшу (рус. *цма*) ниянсу *белавай*: *яснобелава* : *отворено плава*; *цмобелава* : *затворено плава, тамноплава*. *Плави сумрак*, наприклад, у руским языку *цмобелава* *змерк*. За цмобелаву ниянсу у сербским языку су-ществує и прикметнік *модар*. Так напр. *белава очи* можу буц и *плаве и модре очи* [8: 745].

Кед при дачим *белавим* (напр. морю, небу и др.) обачліва *шивкаста* ниянса, у сербским ше языку у тим случаю хаснує прикметнік *сиња*. Тот прикметнік, медзитим, може буц прекладни еквивалент и за *шава*, *чарна* и за даєдни други прикметніки (хтори анї не муша преношиц фарбу алє емоції). Наприклад: *шиви камень* : *сиви камен*; *шивкасти власи* : *сиња коса*; *чарни гавран* : *сињи гавран*; *нещесни широтки* : *сињи сирочићи*; *пукло як страшни гром* : *пуче као сињи гром*.

7. Браон. У обидвох языках, попри термину *браон*, хасную ше ещи два еквиваленти. У руским языку *кафова* и *доганова*, а у сербским языку *смеђа* и *кафена*. Наприклад: *кафови штоф* : *браон штоф*; *кафове власи* : *смеђа коса*.

Прикметнік *браон* у обидвох языка неперменліви. Вон у сущности затримал неперменлівост хтору ма и у немецким языку.

За *власи* (сербски *косу*) и *очи*, попри лексемах *кафове* и *браон*, можу ше хасновац и синонимски прикметніки – *гестиньове* и *доганове*; у сербским языку у тих случаях еквивалент, попри *смеђа*, и *кестенаста*.

8. Лилова. *Лиловей* фарби еквиваленти у сербским языку прикметнік *љубичаста* и бешедни прикметнік *лила*, хтори неперменліви.

Интересантне же тота фарба у анализованих словніках зазначена лєм у комбинації зоз *ултра* – *ультралилова* : *ультраљубичаста*. *Сербско-руски словнік* зазначає и синонимску комбинацію *ультравиолетна* : *ультравиолетна* [9: 818].

9. Целова. Сербски еквиваленти за *целову* фарбу *ружичаста* и *розе*; еквивалент *розе* неперменліви. У виглєдовацким корпусу находзиме лєм шлїдуюци вираз: *патриц на (през) целово окуляри* : *гледати на (кроз) ружичасте наочаре*.

Попри термину *розе* еғзистує и форма *роза*, алє у тей роботи даваме першенство форми *розе*, у складу зоз становиском Милки Ивич [1].

10. Помаранджецова/Помаранчецова. Сербски еквивалент *помаранджецовой/помаранчецовой* фарби *наранџаста/наранчаста*; корпус обезпечує и прикметнік *оранжаста* (виведзени зоз *оранж*), хтори новшого походзєня и представля пожичку зоз французкого языка.

Понеже назва фарби базована на фарби дотичней южней овоци, здобува ше упечаток же то и єдина асоцияция у вязи з ню. У анализованих словніках нет анї єдней илустрації за хаснованє тей фарби.

11. Шива. Еквивалент *шивей* фарби у сербским *сива*, а за *косу* и *браду* еквивалент може буц и *седа*. Наприклад: *шава еминенција* : *сива еминенција*; *шиви медведз* : *сиви медвед*; *шава маса* : *сива маса*.

Основни фарби зоз найвецей ниянсами

Найвецей ниянси у виглєдовацким корпусу маю *жовта* и *червена*. Так напр. *лимонкова*, директно асоцира на фарбу лимуна и, мож повесц, представя шветлейшу ниянсу *жовтей/жолтей* (серб. *светложута, боје лимуна*). Блізка єй и *гушаткова* з оглядом на тото же асоцира на *жовту/жолту* фарбу гушаткох (серб. *светложута, боје гушчића*). Як ниянси *жовтей/жолтей* мож розликовац и шлідујуци фарби: *бронзова, драп* (непременлїви прикметнік) / *драпова* (и *драпова*), *златна, кайсова* (и *кайсочкова*), *крем* (непременлїви прикметнік) / *кремова* (и *кремова*), *стриберна* (и *стриберніста*); серб. *бронзана, драп* (непременлїви прикметнік), *златна, боје кайсије, крем* (непременлїви прикметнік), *сребрна* (и *сребрнаста*). Новшого походзєня и беж (ниянса *кремовеї*) и *окер* (*червенкастожовта*) фарба, хтори як прикметніки непременлїви.

Кед *целова фарба* цмейша наволує ше *мєскова* (серб. *прљаво розе, боје мєса*). Як ниянси *червенеї* можеме розликовац и фарби *винова* (*цмочервена*), *вишньова, цегелкова, циметова* и *табакова* (*доганово-червена*); еквиваленти тих прикметнікох у сербским языку *тамноцрвена, вишњаста / вишњева / боја вишње, боја ћерамиде, циметаста* и *боја труле вишње*. У сербским языку хасную ше и термини *пурпурна, гримизна* и *скерлетна*, док ше у руским языку за тоти три термини як еквивалент хаснує *пурпурна* (зоз синонимом *багрова* и комбинованим прикметніком *лилово-червена*); *багрова фарба* за еквиваленти у сербским языку ма *пурпурну* и *багрєну боју*. У обидвох языкох прилапєна и пожичка францужкого походзєня *бордо* (по файти вина зоз околїска города Бордо), хтора непременлїва; вона означує *цмочервену* фарбу. Новшого походзєня и *цинобер* (*помаранчецово червена*) фарба. Блізко при тей ниянси и *ардзава червенкаста* (серб. *боја рђе*).

Закључєнє

У рамиках хроматскеї терминології руского языка видзелює ше сет од єденац терминох: *била, чарна, червена, жељєна, жовта/жолта, бєлава, браон, лилова, целова, помаранчецова/помаранцецова* и *шава* [17]. Рушаюци од терминох за основни фарби, хтори свойчасово видзелєли Берлин и Кей [16], у роботи зме, на основи виглєдовацкого корпуса, хторого творя насампредз *Сербско-руски словнік* [8; 9] и *Руско-сербски словнік* [11], представєли основу рускеї хроматскеї терминології, хтора нє була систематски спатрана у славістики.

Тото поровнююче вигледованє потвердзує заключенє хторе виведла и Кример-ґаборович за сербски язык [2: 245]. Їй констатация же найвецей засѣдїцки колокациї и вирази у сербским языку єст при лексемох хтори меную фарби *бела, црна, црвена, зелена, жута и плава* одноши ше и на одвитуюци фарби у руским языку – *била, чарна, червена, желєна, жолта и белава*. Тоти фарби и у руским языку маю подобни звонкаязични референти, напр. *дзєнь били, ноц чарна, крєв червена, вегѣтация желєна, слунко жолте, нєбо белаवे*.

Значни розлики видзиме у тим же за лексему *била* сербски язык ма еквиваленти *бела* и *плава*, а за лексему *белава* ма еквиваленти *плава* и *седа*. Розлика найвираженша при менованю власох або бради. Попри тим, за *червену* сербски язык ма *црвена* и *румена*; *румена* за еквивалент ма *целова* (напр. за твар, лїца, яблуко).

У векшини случайох хаснованє фарбох як у основним так и у пренєшеним значеню идентичне. Еґзистую, медзитим, случаї кед прикметнїк хтори прєноши дату фарбу неохобни за менованє одредзених поняцох у єдним языку, док ше у другим языку хаснує окремна лексема, кед дотична фарба або уключена до окремней лексеми або ше зоз окремну лексему подроумює (напр. рус. *цибуля* : серб. *бели лук*; рус. *желєна пасуля* : серб. *боранија*). Утвердзени розлики треба мац на розуме при ученю вигледованих языкох же би у билингвалним хаснованю нє приходзело до гришкох, т.є. же би нє приходзело до неґативного трансферу.

Векшина хроматских терминох славянского походзєня (**belъ* > *била*, **čьrнь* > *чарна*, **sivъ* > *шива*, **zelenъ* > *желєна*, **žltъ* > *жовта/жолта*), алє ше у остатнїх деценийох за потреби ниянсованя вше вецей хасную и одредзени пожички, напр. *азурна, теґет, аквамарин, тиркизна* и др. Даєдни з нїх оставаю неґрємєнлїви, напр. *блонд, браон, драп, крем, беж* и *окер* у обидвох языкох, а *лила* и *розе* лєм у сербским.

Лексема за означованє фарби у обидвох вигледованих славянских языкох (у сербским и *боја* и *фарба*, а у руским лєм *фарба*) нє-славянского походзєня. Лексема *боја* у сербским языку походзи зоз турского языка (тур. *boya*), а у руским языку (як и у сербским языку кед ше термин одноши на звонкаязични ентитети) лексема *фарба* нємецкого походзєня (нєм. *farbe*). Лексема *фарба* предствя пожичку од нємецких ремєселнїкох и тарґовцох хтори ше до Бачки присєлєли на концу XVIII и на початку XIX вику.

Патраци у цалє, тота робота предствя пробованє же би ше витворєла перша систематизация хроматскей терминологїї у руским языку. За цалосне або ширше спатранє терминох хтори уключени до комплетней системи менованя фарбох у руским языку неохобни дальши вигледованя.

ЛИТЕРАТУРА

1. *Ивић М.* Нови приступ придевској конструкцији // Зборник Матице српске за филологију и лингвистику. 2008. № 51 (1–2). С. 7–10.
2. *Кример-Габоровић С.* Концептуализација, категоризација и именовање боја у енглеском и српском језику у светлу Берлин-Кејовог модела // Зборник Матице српске за филологију и лингвистику. 2014. № 57 (2). С. 217–245.
3. *Медџи А.* Германизми у руским језику. Нови Сад: Друштво за руски јазик, литературу и културу, 2014.
4. *Медџи Г.* З червеним виправене. Нови Сад: Друштво за руски јазик, литературу и културу, 2014.
5. *Медџи Г.* З червеним дописане. Нови Сад: Друштво за руски јазик, литературу и културу, 2017.
6. Наименования цвета в индоевропейских языках: Системный и исторический анализ / отв. ред. А.П. Василевич. М.: Ком Книга, 2007.
7. *Рамач Ј.* Руска лексика. Нови Сад: Филозофски факултет, 1983.
8. *Рамач Ј., Фејса М., Медџи Г.* Српско-русински речник // Сербско-руски словник А–Њ. Нови Сад: Филозофски факултет, 1995.
9. *Рамач Ј., Фејса М., Медџи Г.* Српско-русински речник // Сербско-руски словник О–Ш. Београд: Завод за издавање учебних, 1997.
10. *Рамач Ј.* Граматика руског језика. Београд: Завод за издавање учебних, 2002.
11. *Рамач Ј., Тимко-Дитко О., Медџи Г., Фејса М.* Руско-сербски словник // Русинско-српски речник. Нови Сад: Филозофски факултет, 2010.
12. *Фејса М.* Лексичке разлике у говору Русина Руског Крстура и Куцуре // Језици и културе у времену и простору 6. Нови Сад: Филозофски факултет, 2017. С. 351–359.
13. *Фејса М.* Енглески утицај на русински језик // Англијски утицај на руски јазик / The English Influence On the Ruthenian Language. Нови Сад: Филозофски факултет, 2019.
14. *Фирис Г.* Презвиска мађарског походзене при бачванско-сримских Русинох. Будапешт: ЕЛТЕ, 2012.
15. *Andrić E.* Nazivi za crvene nijanse u mađarskom jeziku // Zbornik za jezike i književnosti Filozofskog fakulteta u Novom Sadu. 2012. № 2. S. 15–33.
16. *Berlin B., Kay P.* Basic Color Terms: Their Universality and Evolution. Berkeley and Los Angeles: The University of California Press, 1969.
17. *Fejsa M.* Hromatska terminologija u rusinskom i srpskom jeziku // Studia Slavica Hung. 2019. № 64 (2). S. 309–320.
18. *Gadányi K.* Сравнительное описание прилагательных цвета в славянских языках (на материале русского, сербского, словенского, горватского языков). Melbourne: Academia Press, 2007.
19. *Munsell A.H.* A Color Notation. Boston: G.H. Ellis Co., 1905

20. Škaljić A. Turcizmi u srpskohrvatskom – hrvatskosrpskom jeziku. Sarajevo: Svjetlost, 1973.

REFERENCES

1. Iviš, M. (2008) Novi pristup pridevskoj konstruktsiji [A New Approach to Adjective Construction]. *Zbornik Matitse srpske za filologiju i lingvistiku*. 51(1–2). pp. 7–10.
2. Krimer-Gaborović, S. (2014) Kontseptualizatsija, kategorizatsija i imenovanje boja u engleskom i srpskom jeziku u svetlu Berlin-Kejovog modela [Conceptualization, Categorization and Naming Colours in English and Serbian in the Light of Berlin-Kay Model]. *Zbornik Matitse srpske za filologiju i lingvistiku*. 57(2). pp. 217–245.
3. Medieshi, A. (2014) *Germanizmi u ruskim yaziku* [Germanisms in the Rusin Language]. Novi Sad: Društvo za ruski jezik, literaturu i kulturu.
4. Medieši, G. (2014) *Z červenim vipravene* [Corrected with Red]. Novi Sad: Društvo za ruski jezik, literaturu i kulturu.
5. Medieši, G. (2017) *Z červenim dopisane* [Added with Red]. Novi Sad: Društvo za ruski jezik, literaturu i kulturu.
6. Vasilevič, A.P. (ed.) (2007) *Naimenovaniya tsveta v indoevropeyskikh yazykakh: Sistemnyy i istoricheskiy analiz* [Colour Naming in Indo-European Languages: A Systematic and Historical Analysis]. Moscow: Kom Kniga.
7. Ramač, Yu. (1983) *Ruska leksika* [Rusin Lexicon]. Novi Sad: Filozofski fakultet.
8. Ramač, Yu., Fejsa, M. & Medieši, G. (eds) (1995) *Srpsko-rusinski rechnik* [Serbian-Rusin Dictionary]. Novi Sad: Filozofski fakultet.
9. Ramač, Yu., Fejsa, M. & Medieši, G. (eds) (1997) *Srpsko-rusinski rečnik* [Serbian-Rusin Dictionary]. Beograd: Zavod za vidavan'e učebn'ikoch.
10. Ramač, Yu. (2002) *Gramatika ruskoho jazika* [Grammar of the Ruthenian Language]. Beograd: Zavod za vidavanje uchebnikokh.
11. Ramač, Yu., Timko-Ditko, O., Medieši, G. & Fejsa, M. (eds) (2010) *Rusko-serbski slovn'ik* [Ruthenian-Serbian Dictionary]. Novi Sad: Filozofski fakultet.
12. Fejsa, M. (2017) Leksičke razlike u govoru Rusina Ruskog Krstura i Kucure [Lexical Differences in the Speech of Rusins in Ruski Krstur and Kucura]. In: Gudurić, S. (ed.) *Jezici i kulture u vremenu i prostoru* [Languages and Cultures in Time and Space]. Vol. 6. Novi Sad: Filozofski fakultet. pp. 351–359.
13. Fejsa, M. (2019a) *Engleski utitsaj na rusinski jezik* [The English Influence on the Rusin Language]. Novi Sad: Filozofski fakultet.
14. Firis, G. (2012) *Prezviska madyarskogo pokhodzene pri bachvansko-srimskih Rusinokh*. Budapest: ELTE.
15. Andrić, E. (2012) Nazivi za crvene nijanse u mađarskom jeziku. *Zbornik za jezike i književnosti Filozofskog fakulteta u Novom Sadu*. 2. pp. 15–33.

16. Berlin, B. & Kay, P. (1969) *Basic Color Terms: Their Universality and Evolution*. Berkeley; Los Angeles: The University of California Press.
17. Fejsa, M. (2019b) Hromatska terminologija u rusinskom i srpskom jeziku [Chromatic Terminology in Ruthenian and Serbian]. *Studia Slavica Hungarica*. 64(2). pp. 309–320.
18. Gadányi, K. (2007) *Sravnitel'noe opisanie prilagatel'nykh tsveta v slavyanskykh yazykakh (na materiale russkogo, serbskogo, slovenskogo, gorvatskogo yazykov)* [Comparative Description of Colour Names in Slavic Languages (On the Material of Russian, Serbian, Slovak, Croatian)]. Melbourne: Academia Press.
19. Munsell, A. H. (1905) *A Color Notation*. Boston: G.H. Ellis Co.
20. Škaljić, A. (1973) *Turcizmi u srpskohrvatskom–hrvatskosrpskom jeziku* [Turkisms in the Serbo-Croatian–Croatian-Serbian Language]. Sarajevo: Svjetlost.

Фейса Михайло – доктор лингвистики, порадни професор за узшу наукову обласц Русинистика – руски язык Оддзелєня за русинистику Филозофского факултета Универзитета у Новим Садзе (Сербия).

Фейса Михайло – доктор лингвистических наук, профессор отделения русинистики философского факультета университета Нового Сада (Сербия).

Mikhaylo Fejsa – University of Novi Sad (Serbia).

E-mail: fejsam@gmail.com